

НЯКОИ ДЕФИЦИТИ В ДЕЙНОСТТА ПО ЗАЩИТА НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Проф. д-р Валери Христов

В началото на третата декада на XXI век средата за сигурност в света, Европа, Западните Балкани и на територията на Република България се характеризира с невяротна динамика, необвързана линейност, неопределена турбулентност на процесите и непредвидимост на явленията. Пред анализаторите безпокойство пораждаат рисковете и заплахите, свързани с развихрилата се от 2020 г. до момента Ковид-19 пандемия и неочакваните климатични промени в различни точки на земната повърхност в света.

Страната ни от началото на века е предприела курс към възприемане и налагане на северноатлантическите приоритети и проевропейските ценности, които са залегнали в съдържанието на стратегическата дълбока ориентация на перспективното ни развитие.

Едновременно с това високите нива на корупция, ширещата се неконтролирана престъпност във всичките ѝ разновидности на форми, видове и структурни изражения, в съчетание с развихрилите се радикализация, маргинализация, висока безработица и социално фрагментиране предизвикват появата на негативни събития и феномени в обществото и в разбиранията му за измеренията на сигурност и гражданска безопасност. Управляващите ръководни фактори през последните няколко години се надпреварват да ни убеждават, че борбата с престъпността е довела до нейното снижаване, че главатарите на престъпните групировки се намират в затвора и процентите на разкриваемост на заявени престъпления постоянно се повишават.

В потвърждение на казаното, не случайно в изготвения доклад за 2020 г. от фондация „Антикорупционен фонд“ се сочи, че: „Ефективността на наказателното преследване за корупция по високите етажи на властта се понижава. Антикорупционният фонд не вижда резултати в борбата с корупцията и със случаите на конфликт на интереси при упражняване на публичната власт на централно и местно ниво. Докладът е изготвен по проект, подкрепен от фондация „Конрад Аденауер“ по програмата „Върховенството на закона за Югоизточна Европа“¹.

¹ Ел. сайт. NOVINITE.bg. АКФ: Ефективността на наказателното преследване за корупция по високите етажи на властта се понижава, 20.07.2021 г.

В същото време от изследователите се отчита, че доверието и обществените нагласи на гражданите са на изчерпване и все по-трудно хората намират разбираеми обяснения – отдушници за своето нерадостно състояние на съществуване и не особено щастливо преживяване.

Ето защо, когато изследваме динамиката на обществените отношения в геополитически външен мащаб и вътрешен план и разглеждайки перспективите за устойчивост и стабилност, говорим и концентрираме академичната мисъл към липсващите части – дефицитите на „състоянието на националната сигурност и обществената безопасност (обществения ред)“.

В съвременното дефицитите се свързват и определят с остър недостиг на нещо съществено и необходимо.² В този контекст на задълбочен анализ и преценка на разволя на обществените отношения в различните му кръгове в България погледът на надеждите е насочен към търсене на празнотите и дефицитите в националната сигурност, които следва да се разпознават навременно, очертават и разглеждат последователно и изследват в тяхната причинност и влияние.

Позволяваме си да маркираме само някои от дефицитите, открояващи се в съдържанието на дейностите по защита на националната сигурност в съвременните условия на развитие на обществото.

А) Забелязват се празноти в съдържателната част на парадигмата за сигурност и опазването на обществения ред в България. Така очертаната от специалистите и посочена в Актуализираната стратегия за национална сигурност рисковата парадигма, наложена на общественото внимание без представително допитване, се нуждае от реформиране. След приемането на страната в ЕС, предстоящото включване в Шенген и европространството са наложителни промени във философията на сигурността.³

Парадигмата за национална сигурност следва да бъде осъвременена и транспонирана от възприетата „рисковата парадигма“ в „парадигма на балансираността“, т.е. парадигма на балансите в приемането и реализацията на политиките за сигурност и премахване на диспропорциите между независимите три власти – законодателна, изпълнителна и съдебна. Едновременно с тази позиция, в нейното съдържание е необходимо да се визират логическите схващания и разсъждения за ползотворността и стратегическата позитивност в международните отношения и вътрешната политика за сигурност, произтичащи от анализите за новия световен ред в света, Европа и на Балканите.

Балансираността в комбинаториката на северноатлантическите и националните интереси в съчетание с европриоритетите и обвързаността с единението на Западните Балкани е наложителна в днешно време, ако искаме страната ни да се развива постъпателно и устойчиво в разнородната международна среда за сигурност. В днешното динамично време е повече от наложително да се предприемат съответните подходи за премахване на диспропорциите в цитираните по-горе приоритети, национални интереси и европейските ценности.

² Български тълковен речник. 3. изд. София: Наука и култура, 1973, с. 157. Наред с това тълкуване, дефицитите биват определяни като недостиг, липса на нещо. В: Речник на думите в българския език.

³ Стратегия за национална сигурност на РБ. Обн., ДВ, бр. 26 от 23.03.2018 г.

В същото време следва задълбочено да се анализира съдържанието на актуалната парадигма за национална сигурност на Република България в контекста на новоприетата Национална стратегия за национална сигурност на Русия от 2021 с хоризонт до 2030 г., в която се обосновават тезите за многополюсното политическо развитие и векторно сътрудничество. Не на последно място, аналитичните погледи се нуждаят от осветляване на провала на съюзниците от НАТО в Афганистан през 2021 г. и неговото отражение върху геополитическата картина на света.

Общността на експерти, специалисти и академични учени по проблемите на националната сигурност в тази посока ще даде своята експертна оценка за дългосрочно въздействие.

Б) Установен е недостиг на доверие на обществото спрямо състоянието на несигурност и вихрещ се престъпност в страната.

В днешно време се отчита, че прокламираните от ръководните фактори равнища на положителност в оценките за дейностите на политическите институции и специализираните държавни структури за защита на националната сигурност и противодействие на престъпността все още не удовлетворяват очакванията на гражданите. Нестабилността в политическата и съдебната система в съчетание с високото ниво на безработица и ниско заплащане на труда на хората довеждат до нестабилност в мисленето, убежденията, чувствата и емоциите за обществено спокойствие и обществена сигурност.

Разбиранията за надеждна защита на живота, здравето, правата и свободите, както и имуществото на отделния човек се намират в твърде объркано състояние. Дори изследователите на неправителствени организации (НПО) и разследващите журналисти не могат да разгледат навреме различни негативни явления, нарушения и свързаните с тях престъпления и да дадат на обществото някаква правдива визия, обясняваща новопоявяващите се маргинални и античовешки излияния и постъпки. Много добре са описани политиките в различните сектори в цитираната вече Актуализирана стратегия за НС от 2018 г., но те са само очертани рамково, а в реалността не намират никакво изражение като адекватни дейности по интегративно реагиране на разпознато и регистрирано престъпно поведение.

В) Долавя се недостиг в синхрона между органите на политическата система, прокуратурата и специализираните звена за защита на националната сигурност и обществения ред.

Народното събрание на Република България взема законодателни решения, които в нередки случаи не намират реално покритие с актуалните нужди на гражданите. Изпълнителната власт провежда държавна политика едностранчиво, много често с лобистки цели. Прокуратурата извършва проверки и разследвания фрагментарно, без да дава каквито и да било логически трактовки и очертания за своите „актуални“ наглед действия. Разбира се, органите на прокуратурата са независими от всякакъв вид и форми на контрол (освен от административния, вътрешноведомствен, което е невидимо за обществеността). Предполага се, че случаите с висока обществена значимост и резонанс са в ползрението на прокуратурата, но в действителност това не се случва. Най-вероятно прокуратурата е „пробита“ политически и действа по указание на определена политическа сила,

която има значимо влияние в нейния подбор и кондиция в системността на структурата Висш съдебен съвет.

Г) Забелязва се значително дублиране, липса на ясно разграничаване на функциите в отделните служби за защита на сигурността и опазване на обществения ред.

В общественото пространство неофициално се коментира, а в редиците на служителите това е обществена тайна, че по един и същ обект работят без никакъв синхрон, взаимодействие и координираност няколко структури за сигурност и противодействие на престъпността. Освен това през последните години се забелязва отделните служби да злоупотребяват с ползването, най-вече нерегламентирано, на СРС по незначителни случаи, извън контекста на изискванията на ЗСРС и нормативните актове на ЗДАНС, ЗДАР,ЗВР, ЗВП и ЗМВР. Например използването на оперативните способности „външно проследяване, негласно наблюдение, видеофилмиране и фотозаснемане“ се осъществява от структури не само на ДАТО, ДАНС, ДАР и СВР – МО, но и на неофициално сформирани такива „подходящи“ звена от състава на ГДНП, ГДБОП при МВР, което е абсолютно незаконно и представлява драстично нарушение на приетите нормативни правила за организацията и управлението на дейностите по противодействие и разследване на престъпността.

Д) Отчита се недостиг в капацитета на сътрудническия апарат.

През последните няколко години, след започване на демократичните промени в страната, се забелязва negliжиране на агентурния подход в дейностите по защита на националната сигурност, борбата с престъпността и охраната на конституционния ред. Занемаряването на работата по подбора, привличането на граждани в секретно сътрудничество с органите на сигурността и обществения ред довежда до едностранчивост в прилагането на методите на контраразузнаване и оперативно разследване. Получава се залитане към прилагането на специални разузнавателни средства за сметка на придобиването на информация от доброволни секретни сътрудници. Това е една значителна празнота в цялостната система за адекватна защитеност на националната сигурност и активна борба с престъпните прояви в днешното съвремие. Следва в най-скъсени срокове да се предприемат необходимите мерки за възстановяване на капацитета на агентурния апарат, който бива сформиран за получаване на надеждна и актуална информация по отделни линии, обекти, функционални приоритети и значими за обществото процеси и събития.

В САЩ органите на разузнаването, контраразузнаването и разкриването на престъпления след терористичните агенти на 11.09.2001 г. своевременно са коригирали своите оперативно-технически разбирания, властвали като доминиращи оперативни подходи за разкриване, пресичане и разследване на престъпления. Предприети са инициативи за спешно предприемане на усилия за формиране на подходящ агентурен апарат от сътрудници, информатори, резиденти и информационни вторични връзки за обхващане на важните предизвикателства, процеси, явления и феномени, имащи пряко касателство към националната и гражданската сигурност.

Е) Съществува остър недостиг в качеството на подготовката на служителите, които са назначени в оперативните звена на службите за сигурност и обществен ред.

След закриването на факултета „Национална сигурност“ при Академията на МВР на 13.06.2009 г. по инициатива на бившия ректор на Академията проф. Румен Марков и под ръководството на министъра г-н Михаил Миков обучението в бакалавърска степен по специалността „Защита на националната сигурност“ бе преустановено. Трябва да се отбележи, че подготовката на младежи и девойки по проблемите на сигурността и борбата с престъпността е строго специфична по своята логика и философия. Само в АМВР може да се провежда истинско обучение на мотивирани хора в условията на запознаване с класифицирана информация, която е достъпна в хода на учебния процес. Във всички факултети обучението в ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“ (във ВТУ „Св. св „Кирил и Методий“, ВСУ „Черноризец Храбър“, УниБИТ, Св. „Кл. Охридски“, ШУ „К. Преславски“, ЮЗУ, ВА „Г.С. Раковски“, ВНУ, ВУСИ, РУ „А. Кънчев“) е на основата на публичността и не се борави с класифицирана информация по силата на своя академичен профил. Практиката неоспоримо доказва, че понастоящем предлаганото от висшите училища, извън Академията на МВР, обучение е половинчато, едностранчиво и недостатъчно да мотивира и подготви високостойностни, качествени специалисти и кадри на специализираните служби.

По инициатива на ръководството на ДАНС през 2010 г., в рамките на факултет „Полиция“ в Академията на МВР, се организира и продължава обучение в квалификационната форма „Магистър“ по специалността „Защита на националната сигурност“ за служители на МВР и платено обучение за други студенти, завършили бакалавърска степен на висше образование. Обучението в магистърската степен е палиативно, повърхностно и не обхваща важните аспекти и детайли на организацията и управлението на дейностите по защита на националната сигурност, най-вече тези от тях, които са чувствителни и свързани с агентурно-оперативните насоки.

Време е вече в най-кратки срокове да се възстанови обучението по национална сигурност в бакалавърска степен в Академията на МВР и да се игнорира сегашното участие на преподаватели от УниБИТ в подготовката на новоназначени действащи контраразузнавачи и аналитични оперативни служители за нуждите на ДАНС и други специализирани административни дирекции от системата на МВР (по наше изследване от евентуалните услуги могат да се възползват и общо 15 административни дирекции в структурата на МВР).

Ж) Съзират се слабости в боравенето с оперативна информация.

В последно време се забелязват драстични случаи на злоупотреба с оперативна информация за придобиване на политически, корпоративни, икономически и лични интереси и ползи за сметка на конспиративността и секретността. Последните са два от основните принципи в дейностите на специализираните структури.

В резултат на ниското качество на първоначална подготвеност голяма част от служители от службите за сигурност и оперативните звена от МВР и органите на прокуратурата на базата на неправилна преценка за мястото, което заемат,

и длъжността, която изпълняват, си позволяват нерегламентирано да споделят оперативна информация, която по силата на службата си имат на разположение. Най-често се търсят финансови и политически дивиденди, както и бързо издигане в служебната кариера. Крайно време е да се направят подходящи стъпки за рязкото пресичане „изтичането“ на данни и сведения към заинтересовани субекти извън системата на националната сигурност, обществения ред и обектите на прокурорска проверка и разследване.

Необходимо е да се направят предложения за засилване на управленския контрол, за завишаване на административната и наказателната отговорност при злоупотреба с информация, свързана с предоставяне на служебна и друга чувствителна информация на партийни централи, заинтересовани юридически лица, криминални групировки и престъпни формации. Това престъпно поведение да се приема за предателство и държавна измяна към Републиката, като се криминализира с висока обществена опасност подобни постъпки, свързани с действия или бездействия.

З) Доловена е липсваща празнота по отношение дейността по управление на човешките ресурси в системата на националната сигурност, като не се провежда прецизен и качествен задълбочен подбор на бъдещи кандидати за работа в службите за сигурност.

По едни или други причини се допускат компромиси при изучаването, мотивираността и назначаването на нови служители. Роднинството и политическата намеса при подбора и назначаването са двата основни бича, които оказват негативно въздействие върху лоялността и нивата на интегритет на служителите.

Съществуват сериозни липси и в организацията на дейностите по оценка, атестиране и стимулиране на служителите. Все още не се спазват изведените обективни критерии за израстване в кариерата, а се залага на „предаността“ и политическото външно намесване от партийни централи, които са актуални и управляват обществения живот към момента. Необходима е прецизна последователна работа за повишаване и поддържане на мотивационната компонента, нивото на лоялност и интегритет към службата, дейностите по защита на националната сигурност, опазване на здравето и живота на източниците на споделена оперативна значима информация. Не бива да се допуска понижаване на находчивостта и активността за сметка на липсата на инициативност, комбинативност и творчество в оперативната, контраразузнавателната, оперативно-издирвателната, превантивната и разследващата дейности.

И) Забелязва се липса, свързана с нежелание за реални реформи в организацията, структурната рамка и функционалната кондиция на службите за сигурност и обществен ред.

Прокламираните реформаторски действия са едностранчиви и не носят в настоящето търсения и очакван от обществото положителен ефект. Според управляващите ръководители единственият забелязан проблем е количеството на структурите и назначените служители в тези звена. Дотук се ограничават извършваните реформи от 30 години насам – след събитията от 1989 г.

Системата за национална сигурност се нуждае от поредица реформи, на които в момента няма да се спирам изчерпателно. В тази насока може да се приведе

само един пример, въпреки че системата се нуждае от системна цялостна реформа: Пред нашата страна стои на дневен ред повече от всякога реална и жестока борба с корупцията на всички управленски нива и във всички сфери на обществения живот. В основата на това уродливо явление стоят парите.

В това направление и във връзка с повишаване на скоростта на противодействие е повече от наложително извеждането на структурите за борба със злоупотребата с финансовите средства, предоставени от ЕС и други донори, от ДАНС, КПКОНПИ и МВР и обединяването им в една обща структура, каквато предлагам да се назове с работното заглавие: **ДА „Финансова сигурност“**. По този начин ще се получи прословутата синергичност в усилията за борба с корупцията, за която в последно време постоянно сме критикувани основателно от различни субекти.

Явлението „корупция“ винаги е свързано с даването, вземането и получаването на наследващи и неполагащи се финансови средства от лицата в двустранния процес, свързан с поискване, предлагане и предоставяне, даване. До момента повече от 10 структурни звена се борят с корупцията на територията на нашата страна и в крайна сметка виждаме какви са резултатите от тази борба. Бих споделил – никакви, нефелни. Само определени дребни нарушители са в ползрението на органите на ДАНС, МВР, КПКОНПИ и прокуратурата. Не бива да забравяме, че критиките на нашите партньори са насочени към пресичането на корупционни практики, в които участват видни политически фигури и високопоставени държавни чиновници от върховете на трите власти – изпълнителна, законодателна и съдебна. До момента с притеснение следва да отчетем, че нашите чуждестранни приятели са повече от прави в своите критични бележки към българските управляващи органи.

Й) Фиксиран е недостиг и липса на координация и взаимодействие с партньорски служби в интерес на България.

Засега взаимодействието с партньорските служби е в едностранна посока, от нашите служби към съюзническите служби чрез споделяне и предоставяне на информация, а не съществува надеждна размяна на информация в обратен план – от другите партньори към нашите ведомства и служби.

В редки случаи, най-вече при операции по „доверителни сделки“ и „контролирани доставки“, се появяват престижни служби, като ОЛАФ, ДЕА, ФБР и други, и то в полза на защита на техните интереси, а не въз основа постигане на ефекти за задоволяване на двустранни или многостранни приоритети. Крайно време е сътрудничеството в сферата на сигурността и борбата с престъпността да се пренесе на взаимно изгодна основа, върху зачитане на двустранните интереси, а не едностранчиво, каквото е състоянието към момента в полза на други чужди интереси.

К) Липсва относителна функционална самостоятелност на отделните специализирани органи за защита на националната сигурност.

Въпреки високо заявената законодателно „департизация“ съществува необоснована намеса на партийни централи в работата на службите за сигурност и обществен ред. Забелязва се нерегламентирано влияние от страна на управляващи партийни централи, на основата на прикритието, визирано като конституционна

норма, посочена в чл. 105, ал. 3 от Конституцията на РБ, което е злоупотреба в полза на политическата власт. Според текста на посочения член: „изпълнителната власт отговаря за изпълнението на приетата държавна политика за защита на националната сигурност и опазването на обществения ред в страната“. Ръководителите на специалните служби, които са предложени от изпълнителната власт за заемане на ръководните постове, не могат да „откажат“ изпълнението на поръчки-задачи от партийни ръководители под булото на противодействие на престъпността и борба с уродливи нарушения и престъпни посегателства. По този начин с държавния специализиран ресурс се обслужват конкретни политически кръгове и централи. Не са редки и случаите дейността на някои служби да бъде ръководена и повлиявана от чужди дипломатически представителства, разположени на територията на Р България или на съседна нам територия. Това нарушение е явно вмешателство във вътрешните работи на страната ни, а не плод на някаква координация и взаимодействие. Винаги излизат наяве впоследствие подобни намеси.

Л) Налице е значима празнота по отношение изучаване на положителния опит на партньорските служби.

Вече повече от тридесет години след започване на демократичните процеси няма нито един случай на конкретика, при който да се анализира и прави разбор на приключили успешно операции на наши партньори по сходни случаи на противодействие или разследване. Обикновено персонално биват поканвани извън пределите на България в подходящи обучителни центрове и ограничено обучавани конкретни бъдещи ръководни служители. Става въпрос за кратковременни, няколкоседмични курсове за специализация и повишаване на управленската култура на бъдещия ръководител. До настоящия момент нашите чужди партньори прилагат подобен сценарий на обучение, има се предвид учебният център на ФБР, разположен в гр. Будапеща, столицата на Унгария.

В крайна сметка се получава драстично разминаване в методологията и методиката на дейностите, тъй като има различия в приетата обща нормативна държавна уредба и вътрешноведомствената документална база на отделните служби за сигурност и обществен ред. Едновременно с това на чуждите партньори (дипломати от САЩ и страни от Западна Европа, сегашни съюзници по линия на НАТО и ЕС) в началото на прехода, по тяхно искане, бяха „предоставени“ учебните програми и учебни планове за обучени по ОНС „Бакалавър“ по специалността „Защита на националната сигурност“ в Академия на МВР, факултет „Национална сигурност“ – преди закриването му през 2009 г. До момента няма информация или някакви сведения някое висше учебно заведение в България да е получило такава подобна учебна документация от профилирано по сигурността и обществения ред учебно звено на страна от европейското и световното пространство. Иначе техният интерес към подобен род учебни материали на наши държавни учебни центрове е повече от активен през последните години на сближаване и интегриране в колективни конфигурации.

При нормален взаимен обмен, въз основа на спазване на основните принципи за конфиденциалност, бихме могли, наред с приемането на страната ни в Болонския учебен форум за висше образование, да направим сверяване и сравнителен анализ за нивото, степените и състоянието на учебния процес в България

в професионално направление на висше образование, припознато като 9.1. „Национална сигурност“. До настоящия момент поне дозиран контакт и информираност в направление „Подготовка на кадри за защита на сигурността и опазване на обществения ред“ съществува по линия на Европол, в рамките на Европейското полицейско и правно сътрудничество.

М) Забелязва се дефицит спрямо нивото на психологическа устойчивост и некомпетентност при боравенето с огнестрелни оръжия.

През последните години зачестиха злощастните случаи на загубване живота на служители или лишаване от живот на граждани заради слабата подготвеност, неправилната преценка на ситуацията и неадекватното използване на служебните оръжия. Прави впечатление, че психологическата компонента при употребата на огнестрелно оръжие, технически средства и условията на колективния оперативен труд е в занижено и занемарено състояние. За това положение вина имат съответните ръководители, които със своя стил на ръководство следва да работят за повишаване на равнището на психоклимата и психологическите нагласи у служителите.

Следва да се работи индивидуално с всеки служител от датата на неговото постъпване на държавна служба до напускането на заеманата длъжност. Не е добро положението и с боравенето с огнестрелни оръжия от служителите. Не са редки случаите, при които има самонаранявания или лишаване от живот на граждани при неправилна преценка на извънредната критична ситуация и при насочването на огнестрелния изстрел в конкретните точки на тялото на обекта на стрелба.

Употребата на огнестрелно оръжие от служителите на сигурността и реда е повече от наложително да се превърне в основна първостепенна грижа на управляващите ръководители. Служителите трябва да запомнят, че огнестрелното оръжие се използва само при абсолютна необходимост и то не с цел застрелване, а привеждане в безпомощно състояние на набеязания обект, т.е. при употребата на огнестрелно оръжие целта е да бъде само респектиран чрез нараняване съответният гражданин, а не физически ликвидиран с отнемане на неговия човешки живот. Служителите е необходимо да спазват неотклонно принципа за опазване живота на гражданина при всякакви ситуации и в тази посока трябва да протича тяхното първоначално обучение и последваща постоянна ежедневна подготовка. За да се постигане висока степен на професионална кондиция и способности за реагиране в екстремални случаи, не бива да се правят икономии на патрони.

Паралелно с това е наложително да се помисли и за повишаване квалификацията на служителите по отношение на „оперативното управление“ на моторните превозни средства – служебните оперативни автомобили. Все още са констатирани случаи на непознаване на променени пътни артерии и комуникациите в ремонт в населените места или слаба шофьорска подготвеност в сравнение с престъпните елементи. Едновременно с горепосоченото може да се отбележи, че все още не се внедряват подходящи технически устройства за ориентация на служителите в пътната обстановка в населени места в страната. Служебните автомобили не са оборудвани с навигация, която да спомага за повишаване на ефективността в охранителната и оперативната дейност.

Н) Констатиран е дефицит на последователна политика за превенция на обществото спрямо борбата с престъпността.

Превантивната дейност е една от основните функции, които определят съществената роля на службите за сигурност и обществен ред в рамките на генералната превенция за борба с престъпността и противодействие на негативни прояви сред обществото. До момента в системата на МВР е приета Концепция за превантивната дейност, в която са посочени разнородни текстове, регламентиращи прилагането на преди всичко административно-принудителния подход в разглеждани случаи с граждани. Необходимо е превантивната дейност да се превърне в основополагаща и да залегне в цялостната медийна и информационна представителност на отделните структурни звена от системата за сигурност и в нейната цялост. Към всеки отделен случай, при който са поставени под заплаха свободите, правата, животът и здравето на отделния гражданин, да се прилага индивидуален диференциран подход от страна на служителите от сигурността и обществения ред на основата на върховенството на закона. Гражданите трябва да чувстват органите на МВР и сигурността като своя опора и гаранция за опазване на правата, живота и имуществото им от посегателства. Към момента отделните хора избягват контактите с органите на сигурността и обществения ред именно поради неувереността, че ще намерят в тяхно лице търсената надеждна защита. Това положение в бъдеще следва коренно да се промени в полза на гражданското общество. Диалогът с гражданите е в основата на превенцията срещу престъпността и нарушенията на обществения ред.

О) Долавя се недостиг и по отношение прозрачността в дейностите по защита на националната сигурност и борбата с престъпността.

Прави впечатление голямото количество медийни изяви, свързани с телевизионни и радиоинтервюта на ръководители на ведомства и структури от системата на националната сигурност. От гледна точка на информираността тези прояви не са нещо лошо, обществото следва да бъде в течение на работата по случаи с висока обществена стойност.

Но претенцията ни е по отношение на времето на осъществяване на тези представяния на информация. Става дума, че е недопустимо, не е престижно да се поднасят сведения, данни и факти пред гражданите по отношение на „сурови“ разработки и разследвания, които се намират на фазата на събирането на сведения и доказателства, а не на стадия на реализация и прилагане на наказателнопроцесуални, завършващи наказателното производство процесуални действия съгласно разпоредбите на Наказателнопроцесуалния кодекс (НПК) на Р България. Във всички страни от Западна Европа и САЩ състоянието на оперативната дейност и разследването на текущи случаи е „служебна тайна“ и не бива да се споменава публично за разволя на събитията. В развитите демокрации се пристъпва към даване на изявления и изказвания в брифинги пред обществеността чак след приключване на наказателнопроцесуалните действия и успешното приключване на събирането и обобщаването на безспорни доказателства по конкретния престъпен случай.

Понастоящем е повече от наложително въвеждане на принципа на „дозираната прозрачност“ от страна на съответните оперативни звена от системата на сигурността и от прокурорските органи, поотделно и заедно.

Във всички случаи, преди излизането пред публиката, е повече от наложително да се организират и проведат оперативни комбинативни дейности по запазване на източниците, от които са постъпили най-важните и значими сведения, тяхното извеждане от полезрението на наблюдаваните, проверявани и разработвани физически лица – обекти на оперативното и процесуално разследване, легализиране на оперативните данни и сведения и скриване пред населението, прилагани СРС и оперативно-технически способности. Преди и по време на посочените задължителни за оперативните служби мероприятия до тяхното успешно приключване е повече от наложително органите на прокуратурата и структурите за сигурност и обществен ред да запазят „оперативно мълчание“. Така ще се неутрализират опитите да се повлияе върху хода на оперативното и/или процесуалното наказателно разследване.

Непосредствено след това може, след предварително съгласуване на ролите, да се пристъпи към публично разгласяване на приключили разследвания от участници, съответно оперативни ръководители или органи на прокуратурата.

Освен това не бива пред обществеността съответните ръководители да се представят със своя лик и външен образ. В повечето европейски страни е възприето пред публиката изявления да представят само ръководителите на съответните пресцентрове на ведомствата и структурите на сигурността и общественения ред. В някои страни, каквито са Израел, Египет, Франция и др., са приети практики на персонално прикриване. Докато са на действителна държавна служба, ръководителите на разузнавателните, контраразузнавателните и службите за борба с организираната престъпност в момента на назначаването им приемат други лични имена до края на изпълнението на заеманата от тях длъжност.

Чрез прилагането на този подход се гарантира тяхната лична и семейно-родствена неприкосновеност в реална степен. Този начин на опазване на личността и пространството е възприет на базата на дългогодишния опит и практика в борбата с най-тежките и важни престъпни посегателства срещу националната сигурност, личността, имуществото и правата на гражданите.

Представянето пред общественото внимание на „медийни“ бомби от отделни политически фигури, оперативни ръководители и представители на съдебната власт не допринася за авторитета на ведомствата, службите за сигурност и органите на прокуратурата, а по-скоро имат обратен знак и резонанс. С тази пушилка се нанасява откровено техният имидж и важна роля като значим инструмент на управляващата държавна власт за гарантиране на националната сигурност и надеждна защита на правата, свободите и общественото спокойствие на гражданите в страната и извън нейните предели.

П) Откроява се дефицит, касаещ размера на заплащането на труда на служители от службите за сигурност и обществен ред. Той следва значително да бъде завишен.

Трудът, полаган от служителите на сигурността и обществения ред, е високорисков, твърде интензивен и напрегнат. В същото време трябва постоянно да се

напомня, че този труд се заплаща от данъците на населението, които се отчисляват в държавния бюджет. Справедливостта изисква, от една страна, размерите на заплащането да съответстват на полаганите неимоверни усилия от служителите, и от друга, отделяните финансови средства от държавата да удовлетворяват изискванията и претенциите на гражданите за гарантиране на националната сигурност, опазване на обществената безопасност и ред, осигуряване на спокойствието и стабилността на обществените отношения.

В системата от органи на сигурността и обществения ред понастоящем са определени голям брой длъжности, които се заемат и изпълняват от служители с висше, средно и основно образование, назначени при условията на различни нормативни актове, приети закони от Народното събрание. Всяка длъжност се характеризира със своя специфика, детайли и особености от организационно и функционално естество.

Крайно време е ръководствата да предприемат съответните действия за изготвяне на „Професиограма“ (специалистите по професионално ориентиране се досещат за какво става дума) за всяка длъжност с висше, със средно и/или с основно образование. Става въпрос за конкретна диференцираност на отделните функционални ангажименти на пряката трудова дейност на всяко работно място в дадена структура или звено. Това е правено в исторически смисъл в системата на МВР. В дирекция „Координация и информационно-аналитична дейност“ (КИАД) при МВР в сектор „Ръководни документи“, както и в Института по Психология на МВР при добро желание могат да се открият архивни документални следи от подобни минали работни операции по професионалното профилиране. Не е толкова трудно. Освен това в днешно време има и подобни аналози в управлението на човешките ресурси от модели на САЩ и страните от Европейския съюз, които биха могли да се реципира (приспособят) за българските условия.

Чрез диференциране на конкретиката в съдържанието на труда на всяка длъжност в служебната йерархия ще се съумее да се определи коефициентът на тежест за всяко заемано професионално място – така познатото щатно място.

В този порядък финансовите служби ще получат обективната възможност да определят размера на всяка заплата по реални критерии и няма да има допускане на „шуробаджанащина“, която се шири в коридорите на структурите в настоящия момент.

Не са редки и случаите, при които е констатирано, че служителите извършват нерегламентирана трудова дейност в извънработно време и в почивните дни, най-вече като охранители, съпровождащи неофициално пратки, ценности и видни фигури или занимаващи се с престъпна дейност в съучастие с физически или юридически лица. По този начин някои служители с стремят да придобият по-благоприятни перспективни контакти или странични финансови бонуси. Поставайки се по този начин в зависимост от „външни фактори“, тяхната мотивираност и лоялност към системата за сигурност или обществен ред е значимо накърнена и принижена. От тези служители не може да се очакват компетентни, целенасочени действия и мероприятия, а по-скоро предателски постъпки в интерес на престъпните формации.

Без справедливо заплащане на труда на работещите в структурите на сигурността и обществения ред, адекватно на сегашните обективни реалности, не може да

се очаква високо качество в борбата с престъпността, прецизно разследване на престъпни прояви, противодействие на корупцията и тежката организирана престъпност, защитата на правата и свободите на гражданите, демократичното функциониране на държавните и общинските институции, държавата и обществото като цяло.

Специалистите и експертите считат, че в днешно време услугата „сигурност и безопасност“, предлагана на обществото от управляващата държавна власт, е с твърде висока финансова стойност. Освен заплатите за труда към съдържанието на предлаганата гражданска жизнена потребност се прибавят и съвкупността от ресурси за осигуряване на комплекса от дейности по надеждна защита на правата, свободите, здравето и спокойствието на отделния гражданин, стабилността на държавата и благоденствието на обществото.

Сигурността и опазването на правата, живота и здравето на гражданина, ако не се запълнят с качествено съдържание, изведените по-горе дефицити в националната сигурност и обществената среда на безопасност ще останат в съзнанието на отделния човек един необясним блян и илюзия. За жалост, и на изследователите и експертите – специалисти по сигурност и безопасност.

Р) Откроява се значителна липса по отношение процеса на използването на трафичните данни за защита на националната сигурност и опазването на обществения ред.

В днешната реалност неизмерими са ролята и значимостта на трафичните данни за разрешаване на различни случаи в сектора на националната сигурност и най-вече при овладяване на проблемни събития в обществения ред. Експертите отчитат, че понастоящем са твърде „трומави“ разрешителните законови процедури, даващи възможност за прилагане на трафични данни, други възможности за ползване в електромагнитна среда и широколентовия спектър.

Това важи с пълна сила особено при организиране на спасителни операции в планински условия, гасенето на пожари в полски и горски масиви, както и при издирване на лица, попаднали в неблагоприятни ситуации. Спасителните екипи биват значително затруднявани по отношение отправяне на обосновано искане и получаване на разрешение за ползване на трафичните данни при установяване на месторазположението на използвани телефонни апарати в условията на природни инциденти и операции за оказване на помощ. Към момента разрешението за достъп до трафични данни е една твърде бюрократична процедура, състояние, което не може да бъде логично обяснено от управляващите субекти за предприемане на инициативи за колективна сигурност на гражданите. В критични ситуации понякога времето за реагиране е изключително ограничено и ценно и е наложително да се предприемат спешни мерки в малки граници, особено когато се касае за спасяване на човешки животи.

В съвременната реалност е повече от наложително да се предприемат необходимите усилия за бъдещо перспективно усвояване на неизчерпаемите възможности, които предлагат трафичните данни за осигуряване на гражданската безопасност и националната сигурност на социалната общност, държавата и обществото. Специалните разузнавателни средства и трафичните данни, разглеждани поотделно и в комплекс, са онези перспективни инструменти, чрез които може да се подпомогне преминаването от реактивен към така прокламирания проак-

тивен подход на адекватно реагиране на заплахите за защитата на националните интереси и опазването на обществения ред в съвременната историческа епоха.

В заключение можем да очертаем следната стратегическа перспектива пред дейността по защита на националната сигурност:

По отношение на дефицитите в националната сигурност сравненията с другите страни от „нашата черга“ ще висят със страшна сила върху плещите на управляващите сили и кръгове, а обществото ще търси някакви обяснения, разбирания, тълкувания и отдушници, вперило погледи на надежда в чужбина. Страната ни се насочва към определяне и териториално обособяване, в насока на така нар. „използвана територия“ и населявана географска ширина, спрямо интересите на останалите страни в Западните Балкани и Европа.

Понастоящем със съжаление констатираме в оценките си за обстановката в страната, че фиксираните дефицити се разполагат в драстичен дисонанс, в противовес на националното самочувствие. Налице е неориентирана национална идентичност, ограничени повече от всякога независимост и суверенитет, разпокъсани заедност и единност.

В близка и по-далечна перспектива следва всички ние, цялото общество, да положим адекватните усилия посочените по-горе констатирани дефицити и тревожни предизвикателства пред националната сигурност да бъдат своевременно разпознавани и преодолявани в полза на безопасността на гражданите на Република България.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Конституция на Република България. Обн., в ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г.
2. Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България. Обн., ДВ, бр. 26 от 23.03.2018 г.
3. Наказателнопроцесуален кодекс на Р България. Обн., ДВ, бр. 85 от 28.10.2005 г.
4. Закон за ДА „Национална сигурност“. Обн., ДВ, бр.127 от 21.11.2007 г.
5. Закон за военното разузнаване. Обн., ДВ, бр. 88 от 13.11.2015 г.
6. Закон за противодействие на корупцията и отнемане на незаконно придобито имущество. Обн., ДВ, бр. 7 от 9.01.2018 г.
7. Закон за МВР. Обн., ДВ, бр. 17 от 24.02.2006 г.
8. Закон за СРС. Обн., ДВ, бр. 70 от 9.08.2013 г.
9. Български тълковен речник. 3. изд. София: Наука и изкуство, 1973.
10. Речник на чуждите думи в българския език. София: БАН, 1982.
11. Ел. сайт., NOVINITE.bg.

*проф. д-р Валери Христов
ВСУ „Черноризец Храбър“
Филиал Смолян*

*Prof. Valeri Hristov, PhD
VFU „Chernorizects Hrabar“
Smolyan branch*

НЯКОИ ДЕФИЦИТИ В ДЕЙНОСТТА ПО ЗАЩИТА НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

проф. д-р Валери Христов

Резюме: В съдържанието на доклада се визира целта, необходимостта да се фиксират, посочат и анализират някои дефицити в организацията и управлението на дейността по защита на националната сигурност. На тази основа следва да се постигне запълване на празнотите, повишаване на капацитета и преодоляване на наложилата се рутина в планирането и реализирането на отделните операции, мероприятия и действия с оглед гарантиране на надеждна устойчивост на общественото развитие в страната.

Ключови думи: дефицит, липса, недостиг, национална сигурност, обществен ред, агентура, секретен сътруднически апарат, политики за сигурност.

SOME DEFICITS IN THE ACTIVITY FOR PROTECTION OF THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF BULGARIA

Prof. Valeri Hristov, PhD

Summary: The content of the report aims at fixing, pointing out and analyzing some deficiencies in the organization and management of the national security protection activity. On this, the should be filled, the capacity should be increased and the established routine in the planning and implementation of individual operations, events and sessions should be overcome in order to ensure reliable sustainability of the social development in the country.

Keywords: deficit, absence, shortage, national security, public policy, agency, secret corporation apparatus, security policies.